

L'Estat Català Medieval i la Monarquia Catalana

written by Institut Nova Història | 30 de gener de 2023

Davant la inconsciència amb què hom deixa passar unes enormitats històriques tan greus com aquella que consisteix a dir que Catalunya era una part del regne d'Aragó, o aquella altra més subtil que fa Catalunya sotmesa a la Corona d'Aragó. I, semblantment, davant la malícia iniqua amb què una certa ciència històrica moguda per malèvoles passions polítiques ha confegit aquelles locucions, tot convertint-les en unes «veritats» quasi dogmàtiques, amb la qual cosa hom perpetra un doble atemptat contra la mateixa ciència i la moral, em crec en el deure de sortir-hi al pas per denunciar, per una banda, aquelles enormitats, i, per l'altra, demostrar quina fou la realitat d'aquells pobles i aquelles institucions que amb les susdites expressions vol hom designar, i, consegüentment, quines són les designacions que els corresponen i que s'han d'emprar.

Hem de començar afirmant que tot allò que ací denunciem i repel·lim no té altre basament que el simple fet de dur –per raons diverses– el sobirà de Catalunya, d'Aragó i d'altres terres, a partir del seu segon titular, Alfons el Cast, el títol de rei d'Aragó. D'aquest fet –de transcendència mínima, com tot seguit veurem– se n'ha derivat una barroera mistificació que ha donat lloc a una deturpació total de la realitat històrica referent a les institucions estatals d'aquells països i, segonament, a una obliteració completa del passat històric de Catalunya, amb les seves conseqüències polítiques nefastes per a la vida d'aquesta nació i per la salut moral d'alguns altres, que s'han vist entacades per violents sentiments negatius envers Catalunya.

Perquè ja d'entrada cal dir que en aquella època, quan es va constituir el nou Estat compost per Aragó i Catalunya, es

distingien netament els regnes de la Corona, igual que aquesta dels regnes. És a dir, que hi havia separació marcada entre la sobirania i els territoris on aquella soberguejava, de tal forma que els títols de sobirania emprats pel sobirà i que implicaven el domini d'aquest damunt cadascun dels territoris, no indicaven cap mena de preeminència política d'aqueix o aquell dels territoris sotaposats al sobirà.

N'hi ha prou per il·lustrar-ho amb el cas del rei Joan II, que exercia de lloctinent del seu germà Alfons IV el Magnànim, als territoris catalans i a l'Aragó, quan aquest s'instal·là a Nàpols com a rei; emprava el títol de rei de Navarra, amb tota naturalitat, per tal com era un títol (més o menys legítim –pensem en el Príncep de Viana–) que posseïa i podia lluir a tot arreu, sense que això comportés cap domini sobre el nostre Estat. Remembrem semblantment el cas dels reis de Castella, que no tan sols s'intitulaven reis de Castella i de Lleó –àdhuc quan aquest regne ja no existia–, sinó reis de Toledo, Sevilla, Galícia, Jaén, Múrcia, Córdoba, Gibraltar, etc. En el cas del comte de Barcelona, l'ús primordial del títol de rei d'Aragó, era degut ni més ni menys que a aquesta categoria reial, que el comte encara no posseïa i que de cara a França i a la Seu romana necessitava de totes passades.

Sobre aquest punt de la graduació dels títols, no pas per la importància i categoria dels territoris, sinó pel seu propi grau «nobiliari» és il·lustratiu el fet que la princesa Joana, filla dels reis catòlics, en la seva llarga titulació, quan exercia alguna lloctinença en nom del seu pare, hi posava en un dels primers llocs, Princesa de Girona, molt abans que el d'Arxiduchessa d'Àustria, que ja en aquella època era un Estat molt més important que l'efímer principat de Girona, i ho feia, simplement, per la graduació dels títols. Tot això vol dir que fer servir el títol com a criteri d'avaluació política és quelcom molt banal, i que el que compta és la realitat històrica, la qual va ser per altres camins i no pas per aquest dels títols.

Aquests sols tenen valor substantiu quan el sobirà només té un sol títol vàlid i un sol domini, car llavors el títol s'identifica amb aquell domini. Rere el títol de rei de França hi havia el regne de França; rere el de rei de Castella, el regne de Castella. Rere el de rei d'Aragó hi havia altres títols amb altres virtualitats i també altres regnes i terres. Què és, doncs, allò que val per damunt dels títols, ben poc representatiu de la realitat política de diversos estats aplegats? El que realment compta són els pactes fundacionals d'aquell Estat compost, ensems amb les circumstàncies que els envoltaren i els actes preparatoris i els fets decisius que determinaren la unió; i, al marge d'això, l'estructura d'aquell Estat i la seva natura nacional, la preponderant i l'altra o les altres, i encara, al mateix nivell, cal tenir en compte on era la seu del poder.

Doncs bé, en el cas que sospesem és fora de discussió que hi va haver una donació del regne d'Aragó pel rei Ramir II al comte de Barcelona Ramon Berenguer IV. Aquesta donació ha estat discutida amb punya minuciosa pel historiadors aragonesos, que si per un cantó la neguen o en neguen la transcendència –innegable, tanmateix–, per l'altre, la desen curosament a fi i efecte que hom no se'n pugui assabentar: ço que prova a palès que no ignoren la força jurídica i política de tal donació, a desgrat de les raons que pretenen tenir per considerar-la irrellevant. Tal escamoteig sistemàtic de la donació de Ramir II, que encara dura i que té per objecte negar la transmissió del dit regne i de la seva sobirania al comte Ramon Berenguer IV, ha anat acomboiada d'una versió distinta i paral·lela a la realment esdevinguda, la qual versió sosté que la transmissió del regne d'Aragó es va efectuar partint de Ramir II el Monjo, a través de sa filla Peronella, i d'ella al seu fill Alfons (anomenat abans Ramon) tingut amb Ramon Berenguer IV. Prescindint de fets com que Ramir ja havia transmès la sobirania d'Aragó i el regne al dit comte de Barcelona, que aquest ja l'havia també transferit testamentàriament al seu fill Ramon-Alfons, i, que com és

lògic, no hi ha cap document testamentari de Ramir II a favor de Peronella.

Però, a més a més, prescindint del testament d'Alfons I d'Aragó, el Bataller, que havia instituït hereus del seu regne per terces parts els ordes militars del Sant Sepulcre, de l'Hospital i del Temple de Jerusalem, i, encara, fan cas omís de la cessió que cadascun d'aquests ordres en va fer, amb aprovació de la Santa Seu, al Comte de Barcelona, Ramon Berenguer IV. Conseqüentment, els actes fundacionals ja estableixen la superioritat del comte català i del seu Estat i regisme en ordre a la governació del Nou Estat. Es tracta de quelcom obvi i de pràctica constant a totes les èpoques en situacions semblants. Al marge d'això i confirmant-ho, el nou Estat va estar en tota la seva durada marcat per un caràcter català inqüestionable. En altres mots: fou absolutament catalana l'entitat superior que, per damunt dels organismes propis de cada estat, regia sobiranament aquell conjunt de pobles, és a dir, la monarquia, la qual no va ser altra que la vella casa comtal de Barcelona enriquida i exalçada ara amb un títol reial.

I, així, tostemps i a tot arreu, es va considerar que la casa de Barcelona posseïa tres corones regies (Mallorca, Sicília i Aragó). Paral·lelament i afegint-se al que acabem d'exposar i cloent la qüestió, les armes del nou doble reialme, i més concretament de la monarquia, foren les catalanes, sense interferència de les antigues armes aragoneses. Aquesta és una realitat patent que reconegué el mateix Çurita, que afirmava també que va ser pactat en compensació del nom d'Aragó. Comsevulla que sigui –i és molt dubtós que sigui com diu Çurita, perquè no apareix pas en els pactes de la donació de Ramir II–, el que és cert és que les armes del nou Estat i de la nova monarquia i de totes les seves institucions i a tot arreu on aquestes s'instauraven foren les armes catalanes, cosa que és prova fefaent i concloent de la catalanitat d'aquell Estat.

Posat tot el que antecedeix, és incontrovertible que anomenar Aragó, regne o Corona d'Aragó el conjunt de països, entre els quals el mateix Aragó, sotmesos a la monarquia catalana continuadora del poder català encarnat en la casa comtal de Barcelona, que residia en aquesta ciutat, alhora que és una falsedat i una erra històrica greu, és, així mateix, una injustícia envers el poble de qui ometem el nom, perquè hom li pren i usurpa l'obra realitzada, per no dir la mateixa existència, que s'atribueix a altri, i, a més a més d'això, se l'introdueix en una història falsa, on per la força de la mateixa falsedat, se li encolomen totes les traïcions, tots els delictes, totes les baixeses. I això no són pas coses passadores, sinó que són actuacions que cal combatre a fi i efecte de neutralitzar-ne les conseqüències nefastes que comporten.

Altrament, la susdita corrupció de la realitat i la creació d'un fals Aragó contrariejant-la, ha sorgit fàcilment de les mateixes circumstàncies anòmales que comportava la designació del rei: rei d'Aragó, Corona d'Aragó, doncs regne d'Aragó. Res més fàcil de fer i hom hi ha caigut de pla. Al seu temps, però, la tergiversació no es va produir, perquè la realitat històrica era massa forta i a dins i a fora de les nostres fronteres era coneguda a bastament: a Roma, a Anglaterra, a l'imperi germànic, a França, etc. A casa nostra, així mateix, la coneixença del regisme imperant era pregon i general: era el seu sobirà propi, el comte de Barcelona, qui manava a Aragó i qui havia assumat el títol de rei als que ja posseïa, exalçant així el rang i la seva casa. Amb tot, més tard, sota els Trastàmars, amb el disegni d'enriquiment o eixamplament propi dels membres d'aquesta dinastia, combinat amb l'urc i l'orgull aragonès, i després sota els Àustries amb el deler de conquesta de tota la península, on l'obstacle no era altre que l'existència de Catalunya, la tramoia va començar amb tota facilitat: la identificació del concepte de regne d'Aragó amb el d'un regne total que comprenia tot el conjunt d'estats alevats sota el poder del comte-rei va ésser efectuat amb

tenacitat, capciositat i punya. I darrere aquesta acció premeditada i duta a terme amb tota cura, vingué, és clar, l'admissió general de la gran mentida: allò que hi havia hagut com a nació i com a potència ja no era Catalunya, ans Aragó.

I el bo del cas és que per la força de la difusió d'aquells conceptes erronis i per l'aparent lògica del sofisma aragonès, ço és, el de convertir Aragó en allò que mai no fou, la consciència catalana va anar degenerant de tal manera que no sabé reaccionar degudament i el país es va anar enfonsant en la decadència, de la qual la susdita qüestió fou una de les causes. I així hem arribat al dia d'avui, en què, per exemple, s'ha confegit a cura d'un centre oficial català un mapa del regne d'Aragó que inclou el Principat de Catalunya, ço que representa la manifestació plàstica d'una aberració inadmissible. I això és inacceptable, puix que si bé és cert que tots els estats estaven sotmesos al sobirà, o sia la Corona, no ho és pas, emperò, que ho fossin a la d'Aragó, ja que cadascun d'ells ho estava a la seva pròpia corona. A part d'això, la d'Aragó no comportava cap mena de sobirania damunt els altres regnes, ans era tan sols l'expressió del domini reial sobre el regne estricte d'Aragó. I sobretot, cal tenir molt en compte, que la mateixa corona d'Aragó pertanyia a bon dret als comtes de Barcelona, com és ben obvi i com obertament i manifesta proclamava el segle proppassat l'eminent historiador H. Finke.

Altrament, el mateix historiador fa notar que el regne d'Aragó no s'esmenta mai en aquells temps quan hom parla d'aquell Estat i Corona, car aquesta sempre va aparellada amb el Principat de Catalunya o comtat de Barcelona i mai amb el regne d'Aragó. Per les raons susdites, la frase que Catalunya estava sotmesa a la Corona d'Aragó és palesament falsa, car Catalunya no estava sotmesa a cap corona aliena, sinó tan sols al poder sobirà propi, el del comte de Barcelona. L'estat que estava sotmès a un poder aliè era justament el regne d'Aragó, puix que estant-hi sotmès, ho era a una corona que, tot i dur

el seu nom, era pertanyent a un sobirà estranger, el rei català.

Essent les coses així, l'admissió catalana d'un regne d'Aragó general on Catalunya hi resta compresa, cosa que es fa no sols en obres històriques, ans també çà i lla en al·lusions més o menys escaients fetes en ocasions puntuals, constitueix de part catalana un error monumental que, ultra vulnerar la veritat i estrafer la vida històrica de Catalunya, li lleva tots els fonaments sia morals sia polítics de qualsevol reivindicació. I dic morals, perquè la desconeixença del nostre autèntic passat, i contràriament, sota la impressió d'una versió de tot en tot deformadora d'aquell passat i que el que pretén és destruir-lo, la consciència catalana es troba buida i destituïda de fonament. I dic polítics perquè és evident que davant l'opinió i les forces contràries a Catalunya, la versió falsa els dóna una força que mai no tindrien si hom conegués la realitat històrica.

I tot plegat no és pas fer volar coloms, sinó que és una cosa viva i bategant. D'aquesta concepció mentidera en va plena la vida política actual; només cal llegir bona part de la literatura històrica que es fa modernament a Aragó i que impregna tant els actes de govern que es fan ací, allà o més enllà. I és que si allà l'Aragó total omple d'ufana i de sobergueria la política pròpia i també l'espanyola, ací, a casa nostra, aquell Aragó supositiu i fals de tota falsedat, ha obnubilat les consciències i ha fet perdre el tremp a les ànimes. I hem de d'insistir a remarcar que els qui a gratcient empren i propaguen l'Aragó fals amb aquelles locucions amfibològiques, saben prou bé que allò que diuen i donen entenent és ficte i fora de la veritat, però saben així mateix que els és útil i que els convé fer-ho.

Ací, en canvi, ho fem per badoqueria. En altres mots, les circumstàncies explicades han permès i facilitat la subversió dels termes de l'organització política catalana i el seu aprofitament arterós i maquinós amb vista a uns resultats

secularment percaçats. A propòsit d'això, cal dir que si la versió que dona lloc a la falsa història és comprensible en aquells a qui afavoreix, és d'una estultícia que clama al cel que siguin els catalans, o sia els mateixos que en reben les conseqüències, ço és, el damnificament màxim que pot rebre un país, el de ser vexat, els qui l'admetin i inadvertidament o a sabuda el propaguin.

Tanta vergonya ens fa als catalans parlar de Catalunya, quan en aquells temps era l'únic que hi havia com a entitat política real? Hem d'ésser tan comprensius envers altri fins a arribar a mentir a casa nostra entre nosaltres mateixos? I remarquem que la versió aragonesa es desenvolupa a casa seva damunt la base de negar realitats històriques, tan indiscutibles com és ara la donació del regne d'Aragó al comte de Barcelona, la catalanitat dels reis i de la monarquia en tots els seus aspectes, institucionals, personals i d'ubicació, i encara, la catalanitat de tots els regnes i terres deçà de mar (amb inclusió de Mallorca i de part de Sardenya) –i amb l'única excepció del regne d'Aragó i encara no tot sencer.

I és per raó del perill per als seus fins que constitueixen les dites realitats, que la doctrina aragonesa en propugna la inexistència, i ensems amb això defensa la nomenclatura que tants bons resultats els ha donat usada fal·laciosament, sense adonar-se que ni el regne ni la corona d'Aragó no tenien per si cap virtualitat damunt els altres estats sotmesos a la mateixa sobirania catalana. I no sols això, sinó que l'únic estat sotmès a senyoria estrangera era el regne d'Aragó, que estava sotmès a la sobirania catalana general. Raó per la qual, precisament, Aragó lluità, secularment, contra la monarquia catalana.

És més, podem afirmar que la Corona d'Aragó com a Estat no va existir mai. Allò que va existir i que junyia per dalt els diversos reialmes i estats no era altre que la monarquia catalana, la qual ho era, de catalana, per tal com no fou més

que la continuació del govern i del regisme de Catalunya estès d'antuvi sobre Aragó i després damunt les altres terres. Aquest és un punt històric irrefutable, perfectament provat, que els aragonesos han volgut a tort aprofitat quan afirmen que els reis d'Aragó varen ser l'únic nexa d'unió dels diversos Estats. Efectivament, és cert que els reis foren el nexa d'unió, uns reis que es deien d'Aragó, però que també tenien altres títols i altres estats i eren, a més a més, els reis d'una monarquia netament i declaradament catalana. El nexa d'unió fou, doncs, aqueixa monarquia.

Així ho veié perspicaçment Rubió i Lluch quan va escriure: «La dinastia d'origen català era aleshores la verdadera encarnació de l'Estat polític, els membres de la qual rebien d'ella el ferm vincle que els lligava». A les quals paraules, ben justes i valentes, cal afegir-hi, però, que, ultra la dinastia, hi havia quelcom més: hi havia simplement i pura l'Estat català amb les dues dinasties, el qual era l'encarnació d'aquell Estat polític. És a dir, el nou doble Estat al començament i més tard Estat plural fou regit per Catalunya i no pas per Aragó. I per això, a dreta llei, aquell Estat era Catalunya, i doncs així s'ha d'anomenar: Catalunya o el regne de Catalunya. Ja és hora d'acabar amb una falsedat històrica ignominiosa.

Es tracta d'un cas potser únic al món: un Estat creat i fundat pels comtes de Barcelona que estenen-se per Aragó en virtut de les donacions dels ordes militars i de l'Església i dels actes jurídics d'Alfons el Bataller i de Ramir II d'Aragó, i, més tard, pels regnes conquerits, va continuar regint els pobles aplevats fins a la seva fi. En altres mots, fou l'Estat català dels comtes de Barcelona, de dret i de fet, aquell que va continuar existint i actuant com a monarquia general. Les proves d'això són tant nombroses i paleses que hom es fa creus que hi pugui haver orbs que no ho vegin. Per això, i perquè no és aquest el lloc adient, només esmentarem dos fets bàsics: la llengua i els regnes. La llengua de la monarquia, que fou sempre la catalana, i els regnes ibèrics conquerits, els quals

també foren catalans: Mallorca, València i Múrcia. I és obvi que no s'ha vist encara mai que el poble que implantà la llengua en un Estat no sigui el poble dominant, i el mateix es pot dir de l'expansió territorial.

Nogensmenys, ara resulta que aquell poble del qual acabem de tractar, no era ell, sinó que era un altre poble: era l'Aragó. I això perquè el seu sobirà català en fou príncep i dominador a l'inici, i, posteriorment, rei. És potser que Catalunya era un poble fantasma que actuava d'amagat a la major glòria d'altri? Deixem-nos emperò de parleries, car la frevolesa aragonesa sobreïx per totes bandes. Allò que tanmateix tanca de cop i cal tornar-hi és el que refereix a la llengua. La doctrina aragonesa, a fi i efecte d'esborrar el fet cabdal consistent en ser el català l'idioma dels reis i de l'Estat, surt amb l'estirabot, ja antic, però ara renovellat i que deuen creure els seus sequaços, que és un prodigi de vivor, que la llengua reial era el llemosí, pensant així no sols destruir la vigència reial i real del català, sinó establir un dubte sobre què era i de qui era el llemosí.

El tema aquest del llemosí és ignominiós i sobre omplir d'oprobri la posició aragonesa en aquest punt, és una prova addicional de la tesi que defensem, puix la doctrina aragonesa ha de recórrer per mirar de sobreviure a uns mitjans reprovables. I ací és adient de retreure aquelles paraules tan justes de Percy E. Schramm: «Així s'explica que el moment del naixement del reialme catalano-aragonès fos també el del naixement de l'antagonisme catalano-aragonès, i, per tant, que en el curs de la història d'aquell doble reialme, aquest antagonisme fos una de les poques constants de què va fer prova. Fins es podria dir que sota una superfície que ho dissimula, aquest antagonisme representa encara avui una de les forces que determinen el destí d'Espanya».

Davant la situació que hem exposat, la passivitat catalana no té perdó de Déu. Ja sabem que la malura de la confusió en aquesta matèria és inveterada, però això no pot pas impedir

que hi lluitem en contra. Ens hi va no sols l'honor, ans la vida. Se'ns dirà, però, com ho féu Vicens i Vives, que hom ja sabia què hi havia rere aquella aparença aragonesa. Doncs bé, no és pas així: la transcendència de la qüestió nominal ha estat enorme sobre la nostra història i el seu influx, corrosiu. El desconcert ha envaït totes les esferes i ha estat de conseqüències greus.

Com a cloenda és adient de dir que el tema de la designació del nostre estat medieval és ben viu i belluga amb força; i que és «l'estranger» qui ha desvelat un problema desat sota el pes d'unes falsedats històriques iniquës. Això no obstant, l'opinió catalana, espalmada davant una qüestió que tan greument l'afecta, roman sense esma i sense reivindicar els seus drets més elementals: el dret de rebutjar una defraudació, el dret al respecte històric, el dret a la pròpia vida, i encara, ultra això, el mateix respecte a la veritat.

Caius Parellada i Cardellach

Maig del 2002